

ЗМІСТ

	Передпередмова	13
	Передмова	15
Частина перша. ПРО МОВИ ПРОМОВКИ		
<i>Життєписи мов</i>		
Розділ 1	ЗАМОРОЖЕНИЙ <i>Про ісландську мову</i>	21
Розділ 2	НАВАХО НЕПЕРЕМОЖНИЙ <i>Про мову навахо</i>	29
Розділ 3	ОБ'ЄДНУЙ І ВОЛОДАРЮЙ <i>Про німецьку мову</i>	37
Розділ 4	ЯК ПРИБОРКАТИ ДРАКОНА <i>Про валлійську мову</i>	49
Розділ 5	ПОЧУТИ ТИШУ <i>Лікнеп про жестові мови</i>	64
Розділ 6	НЕ ІЗ СЬОГО СВІТУ <i>Про штучні мови в кіно</i>	84
Частина друга. МИСЛИВЦІ ЗА СЛОВОМ		
<i>Про мовознавців-детективів</i>		
Розділ 7	ЗНАЙОМСТВО <i>Хто такі лінгвокриміналісти</i>	93
Розділ 8	ПАСКУДНИЙ СУСІД <i>Про будинок № 10 на Рілінгтон-плейс</i>	101

Розділ 9	ЛЮБОВ ДО ЗАГИБЕЛІ <i>Про нещасливе кохання та есеєски</i>	106
Розділ 10	САМОГУБСТВО, І КРАПКА <i>Про уважних чоловіків</i>	111
Розділ 11	БАГРЯНИЙ КИТ <i>Про фейсбук-знайомства</i>	118
Розділ 12	УНАБОМБЕР РОЗХОДИВСЯ <i>Про маніфести й бомби</i>	127
Частина третя. НА МЕЖІ ФОЛУ <i>Про протистояння людей і мов</i>		
Розділ 13	МІЖ ЛЕВОМ І ПІВНЕМ <i>Про бельгійську мовну боротьбу</i>	135
Розділ 14	А ЧАРІВНЕ СЛОВО СКАЗАТИ? <i>Про англійську обценну лексику і ЗМІ</i>	146
Розділ 15	НА ЗЛЕТІ <i>Про трагедію на Tenerife й авіакомунікацію</i>	156
Розділ 16	АФРИКААНСЬКІ ПРИСТРАСТІ <i>Про мову африкаанс</i>	171
Розділ 17	ВЕСЕЛКОВІ ТЕРЕВЕНІ <i>Про сленг англійських геїв</i>	180
Розділ 18	НЕЗВАНИЙ ГІСТЬ <i>Про синдром іноземного акценту</i>	194
Частина четверта. ВИСЛОВИ З КРИЛЬЦЯМИ <i>Про пригоди фразеологізмів</i>		
Розділ 19	ДУРНІ Й ДУПИ <i>Про фламандські образотворчі прислів'я</i>	209

Розділ 20	ВІЧНЕ СЯЙВО ВКРАДЕНОГО ГРОМУ <i>Про англійську театральну кривду</i>	222
Розділ 21	МІЙ ДІМ – МІЙ ШАБРОЛЬ <i>Про французький антисемітизм XIX століття</i>	226
Розділ 22	ТРИКЛЯТУЩИЙ ГОЛЛАНДЕЦЬ <i>Про «любов» англійців до голландців</i>	236
Розділ 23	КОМАНДА МОЛОДОСТІ КОРЕЙСЬКОЇ <i>Про південнокорейських жінок</i>	242
Розділ 24	Г'ВІДО ТА ЙОГО ХЛОПЦІ <i>Про англійських католиків</i>	247

Частина п'ята. **СЛІДИ СЛІВ**

Про етимологію

Розділ 25	ЗА ПОРЕБРИК! ХРОНІКИ ШІББОЛЕТА <i>Про мовні паролі</i>	261
Розділ 26	ЗАНОСЬТЕ, МІСТЕРЕ БЕРК <i>Про діслово to burke</i>	273
Розділ 27	ПАЗАЗИТИ З ДОЛИНИ САН-ФЕРНАНДО <i>Про англійські слова-паразити та соціолект Valleyspeak</i>	283
Розділ 28	ПІДВІШЕНА ВАКАНСІЯ <i>Про слово derrick</i>	292
Розділ 29	СПОТИКОВІ ЗНАКИ <i>Про історію пунктуації</i>	298

Частина шоста. КУЛЬТ ОСОБИ

Про особистостей і мови

Розділ 30	НА ПІВНІЧ ЧЕРЕЗ ПІВНІЧНИЙ ЗАХІД <i>Про гіпотезу Сепіра-Ворфа</i>	307
Розділ 31	ВЕЛИКИЙ СПРОЩУВАЧ <i>Про Чжоу Югуана та піньїнь</i>	318
Розділ 32	ШТУРМЕН <i>Про Людовита Штура і словацьку</i>	324
Розділ 33	СІДАЙТЕ, МСЬЄ ПРЕЗИДЕНТЕ <i>Про Леоніда Кучму та французьку</i>	334
Розділ 34	ЛОВЕЦЬ СВИСТУ <i>Про Джорджа Кована і мову свисту</i>	346
Розділ 35	ПРАВИЛЬНІ БДЖОЛИ <i>Про Карла фон Фріша і мову бджіл</i>	357
Розділ 36	ДИТЯ ФЕЄРВЕРКА <i>Про горилу Коко та американську жестову мову</i>	366
	Післямова	371
	Література	373

ВІДГУКИ ПРО КНИЖКУ

«Лінгвістика на карті світу», що просто зараз лежить перед вами, є ще однією спробою поставити крапку в застарілому протистоянні «фізиків» і «ліриків». Спробою, як на мене, вельми вдалою. Сам автор цієї розвідки, Рустам Гаджієв, навіть не здогадується, що саме вона цілком може стати останнім цвяхом, забитим у труну цього абсолютно надуманого конфлікту.

Якщо у вашій свідомості слово «лінгвістика» є антонімом так званих точних наук, то ця книжка розвіє ваші ілюзії з перших рядків. І не варто купуватися на жартівливий тон, яким автор викладає основи лінгвістики і приклади її застосування. Вона анітрішки не поступається глибиною хімії, користується однаковим із фізикою математичним апаратом і здатна підтвердити правоту своїх теорій суворим експериментом. Одним словом, це є справжня наука.

Зі сторінок цієї книжки ви дізнаєтеся, що лінгвістика може стати зброєю не менш убивчою, ніж зарін. Прикладів цьому у світі, на превеликий жаль, не бракує: отруйність слова українці відчувають на власній шкірі просто зараз. Разом з автором я сподіваюся на те, що інформаційні помилі бойової пропаганди, які щодня проливаються на наші голови, невдовзі будуть детально проаналізовані фахівцями-лінгвістами і по кожному з епізодів інформаційної складової гібридної війни буде винесений справедливий судовий вердикт.

Ви дізнаєтесь, як спеціалісти із цієї ніби зовсім кабінетної галузі знань за коротесенькими есемесками й незначущими

дописами в соцмережах відтворюють портрет злочинця. Відтворюють не менш точно й не менш дивовижно за судових експертів-криміналістів, які відновлюють обличчя небіжчика за кістками черепа. Приклади цілком реальних кримінальних проваджень, якими Рустам Гаджієв ілюструє роботу своїх колег, беруть за печінку навіть за grubілі душі.

Тут ви прочитаете про те, як до розвитку й унормування мов долучаються такі поважні й про людське око далекі від мовознавства установи, як Міжнародна організація цивільної авіації або воєнна розвідка. Яким чином обсценна лексика пов'язана з фізіологією та чи є цей зв'язок зворотним? Читаючи цей розділ книжки, я навіть замріявся про часи, коли звичайнісінькими матюками лікуватимуть розлади психіки, які іноді страшенно псуєть останні роки життя геніїв людства. А там недалеко й до лікування якихось виразок шлунку, травм опорно-рухової системи і взагалі старості — хтозна.

Окремо я вдячний Рустамові за наведені абсолютно неспростовні докази того, що існування кількох державних мов на теренах країни є не лише зайвим, а й створює цілком реальні загрози для повсякденного життя громадян. Однак не спойлеритиму. Ви матимете змогу зробити власні висновки з цієї вельми цікавої, написаної легкою мовою, але доволі складної за ретельністю і глибиною аргументації книжки. Вона варта прочитання і перечитування.

Володимир Саркісян,
автор книжки «Хімія повсякдення.
Від шампуню і прального порошку
до смаженої картоплі»

ЗАМОРОЖЕНИЙ

ПРО ІСЛАНДСЬКУ МОВУ

Усе, мови. Досить! Ви дістали, мови. На вас не можна покластися, ви весь час змінюєтеся. Англійська, зараз ти читаєш *witch* і *which* однаково (як *уїч*), але ще сімдесят років тому ти цілком стандартно вимовляла *which* як, даруйте, *хуїч*. А ти, українська, не краще — то *анатему* змінюєш на *анафему*, то вертаєшся до *етерів* і *катедр*. Дивіться, мови, ми на межі. Візьмемо й підемо до ісландської, вона надійна, немов плече Одіна. От чесно! «Мене водило в безвісти життя-я-я...», а в ісландській тим часом майже нічого не змінилося. Бодай я провалився в гейзер, якщо зараз вам, найшанованіші читачі, не розповім, у чому особливість і секрет цієї північної мови.

Уявіть частоту згадок від вегана про те, що він веган, а від вегетаріанця про те, що він вегетаріанець. Уявили? Десь між ними перебуває ісландець, який говорить про свою унікальну мову. І є чому здивуватися: сучасні ісландці насправді можуть прочитати свої середньовічні саги. Зауважте, йдеться не про фахівців, які аналізують старі тексти на давно вже мертвих наріччях, а про звичайних найпересічніших ісландців, які можуть узяти й погортати, наприклад, «Молодшу Едду» на дозвіллі. Ось як читається Текерей сучасними англійцями — так, деякі слова звучать дивно, деякі звороти гигичні, але зрозуміти можна. Так то Текерей, а тут XIII століття! Але про все по черзі.

Розділ 2

НАВАХО НЕПЕРЕМОЖНИЙ

ПРО МОВУ НАВАХО

NOTICE.

I HEREBY forewarn all persons against crediting my wife, DELILAH McCONNELL, on my account, as she has absconded without my consent. I am therefore determined to pay none of her contracts.

WILLIAM McCONNELL.

May 15, 1828.

13—2

ТГґґґґ.

Dh Zv' h-ly, hsg' v' tgral. L'
al y' s' s' l' d' d' d' l' r' t, d' l'
r' t' l' w' p' j' a' t' s'. D' v' s' g' o' s' z' h' e' r' o' d' e'
r' a' r' q'. l' a' y' h' d' l' e' b' l' s' y', z' v' h' l' y'
d' e' d' e' l' e' b' l' o' s' q' r' h' s' h' a' s' t.

o' p' o' u' b' l' i' c'.

o' u' s' s' e' l' t' s' d' o' c' e' l' i, 1828.

Джерело: Public Domain, <http://www.fishbase.org>

Ай-яй-яй, Вільяме Макконнелл, Вільяме Макконнелл. Що ж ти, Вільяме Макконнелл, поганцю такий, сміття з хати виносиш, га?! Ні, ви лишень вдумайтесь. У цьому короткому газетному оголошенні від 15 травня 1828 року Вільям

ОБ'ЄДНУЙ І ВОЛОДАРЮЙ

ПРО НІМЕЦЬКУ МОВУ

Очманіти! Ви тільки подумайте: сьогодні державною мовою в США могла би бути зовсім не англійська, а німецька. Діло було в 1840 році. Німецькі переселенці, яких у Штатах тоді було достатньо, подали відповідний законопроект і навіть майже «виграли» голосування, але їм не вистачило одного голосу. Відщепенцем став американський священник і політичний діяч німецького походження Фредерік Муленберг, який не лише відмовився голосувати за шляхетну мову Гете й Шиллера, але ще й додав до своєї відмови зневажливу фразу: «Що швидше німці стануть американцями, то краще». Ви уявляєте, яка зрада?! Якщо не уявляєте, то правильно робите, бо вся ця історія виїденої франкфуртської ковбаски не варта. Абсолютне марення і найдосконаліший *dummheit*, який люди не втомлюються передавати одне одному досі. Тобто Муленберг, безумовно, існував і навіть був депутатом Палати представників, але проти офіційності німецької в США він не голосував. Та й узагалі, голосування про одну-єдину мову для всіх штатів у молодій країні Нового Світу ніколи не було. Утім ця міська легенда не те щоб зовсім не має підстав. Дев'ятого січня 1794 року німецькі переселенці справді подали петицію до Палати представників із проханням публікувати закони зокрема й німецькою мовою. Обмовлений згодом Муленберг участі